

364. Het Groot Filologiedictee (4)

1. (F) Een fabel is een verhaal in dichtvorm behorende tot het beschouwende of didactische genre. De fabel is van allegorische aard en bevat een moraal (levensles). De hoofdpersonen zijn in hoofdzaak dieren. Bijvoorbeeld: de fabels van Jean de la Fontaine. Een fabulant (spreekjesverteller) is iemand die fabeltjes of verzinsels vertelt. Een factie (faction) is de benaming voor een mengvorm van het fictionele en het documentaire genre. Een fallisch gedicht is een bacchisch vers (Latijnse of Griekse versregels waarin telkens een korte lettergreep door twee lange wordt gevolgd). Een farce (opvulling) is een kort en komisch toneelstuk uit de late middeleeuwen, vaak als tussenspel tussen scènes van religieus toneel. Een faryngaal is een in de keelholte gevormde klank. Het femininum is het vrouwelijk grammatisch geslacht. Een filippica is een strafrede. een smaadrede. De filologie is de historische en/of vergelijkende taal- en literatuurwetenschap, de wetenschap van de taal met op teksten geconcentreerde aandacht, de taalkunde. Flagellantische literatuur heeft betrekking op flagellantisme: het geselen, met name als seksuele prikkeling.
2. Een flandricisme is een woordvorming of uitdrukking die in strijd is met de regels in het Frans, wanneer het woord of de uitdrukking te letterlijk vertaald is uit het Vlaams. De flashback is een verslag binnen een verhaal van wat voorheen of vroeger gebeurd is. Ook *analepsis* of *retroversie* genoemd. Flecteren is het verbuigen, het vervoegen. De flexie is een buiging; een verbuiging. Een foneem is de kleinste betekenisonderscheidende klankcomponent van klankbouwsels. De fonetiek is de leer van de fysieke en fysiologische vorming van de spraakklanken. Een formans is een vormend element, met name de prefixen (voorvoegsels) en affixen (niet-zelfstandige elementen die aan een grondwoord of stam worden toegevoegd). Een fossiel is een ouderwets woord. Franciseren is een Frans karakter geven aan een (Nederlands) woord. Bijvoorbeeld: 'slijtage' van 'slijten' met de typisch Franse vervoeging '-age'. Franglais is Frans dat doorspekt is met Engelse termen en zinswendingen. Een fricatief is een glijder (spirant).
3. Een frisisme is een woordvorming of uitdrukking die in strijd is met de regels in een taal, wanneer het woord of de uitdrukking te letterlijk is vertaald uit het Fries. Een fulminatie is een scheldpartij. Futhark is de benaming van het runenalfabet. De futurum is de onvoltooid toekomstige tijd; het geeft te kennen, dat iets in de toekomst zal zijn of geschieden. De futurum exactum is de voltooid toekomstige tijd.
4. (G) Een gallicisme is een woordvorming of uitdrukking die in strijd is met de regels in een taal, wanneer het woord of de uitdrukking te letterlijk is vertaald uit het Frans. Er zijn ook woorden die alleen in het Nederlands voorkomen, terwijl zij er zeer Frans uitzien: 'chique' en 'en face' zijn daar voorbeelden van. Gebroken rijm heeft de rijmvorm met het rijmschema: abcb of abac. Geminitie is de hoorbare verdubbeling van medeklinkers ('vullen' versus 'vol'), maar ook de onmiddellijke herhaling van een woord, bijvoorbeeld in de versregel 'de zee, de zee klotst voort in eindeloze deining' van Willem Kloos. De genus is het taalkundig geslacht (mannelijk, vrouwelijk of onzijdig). De genitief, (genitivus) is de tweede naamval ter aanduiding van een bezits- of afhankelijkheidsrelatie, welke gewoonlijk dienst doet als bijvoeglijke bepaling. Bijvoorbeeld: in 'vaders jas' is 'vaders' de genitief van 'vader'. Een genoniem is een algemeen soortwoord, een woord dat voor een algemeenheid van begrippen wordt gebezigd. Bijvoorbeeld: 'doen'. Geografie is beschrijving van de aarde. Geserreerd is kort en krachtig van stijl (compact).
5. Het rijmen van telkens twee op elkaar volgende verzen heet gepaard rijm. Een gerundium is de zelfstandig gebruikte, verbogen onbepaalde wijs van het werkwoord (in het Latijn bijvoorbeeld 'promovendi' in 'jus promovendi' (het recht om als promotor te mogen optreden). De ghazel(e) is de van oorsprong Perzische dichtvorm in tweeregelige strofen (schema aa, ba, ca, da enzovoorts), die door sommige nieuwere dichters is nagevolgd. Een glossarium is een verklarende woordenlijst. Glossolalie is het spreken in tongen, zoals in het verslag in de Bijbel (Handelingen 2). Een glottisslag is een explosieve klinker aan het begin van een woord of een lettergreep, gevormd in de stemspleet (*glottis*). Een gnome is een zinrijke spreuk betreffende levenswijsheid of zedenleer. Goliarden is de benaming voor zwervende

studenten ('varende clerken') en andere intellectuelen in de latere middeleeuwen. Het gongorisme is een literaire stijl, gekenmerkt door overlading met woordspelingen en epigrammatische sententies. Een graalroman is een hoofse ridderroman waarin de zoektocht naar de graal verweven is.

6. Een graecisme is een woordvorming of uitdrukking die in strijd is met de regels in een taal, wanneer het woord of de uitdrukking te letterlijk is vertaald uit het Grieks. Ook *hellenisme* genoemd. Een grafeem is een letter, vooral beschouwd als aanduiding van spraakklanken: de minimale betekenisonderscheidende eenheid in geschreven taal. De grammatica is de leer van het systeem van een taal, het geheel van regels volgens welke zinnen en woorden in een taal gevormd kunnen worden. Een gratuïteit (gratuit is onverplicht) is een ongegronde of ongemotiveerde uitspraak. De gravis is de accent grave. Een groteske is een grillig, vreemdsoortig, fantastisch letterkundig of muzikaal werk. Een gutturaal is een occlusieve (explosief, plofklank) of fricatieve (wrijfklank) medeklinker die de indruk maakt in de keel (Latijn: *guttur*) te zijn gevormd. Ook velaar genoemd. Bijvoorbeeld: 'k' of 'g'.
7. (H) De Hadith is de overlevering van aan Mohammed toegeschreven uitspraken (hadith = verhaal) . Hagiografie is de literatuur met betrekking tot de geschiedenis van heiligen of gewijde geschriften. Een haiku is een zeventienlettergeregigd Japans gedicht, onderverdeeld in vijf, zeven en vijf lettergrepen. Een hallel is een lofzang, met name enkele psalmen uit de Bijbel. Een hapax is een woord waarvan maar één enkel voorbeeld is opgetekend (een op zichzelf staand woord, voorbeelden kun je niet geven, dan is het geen hapax meer). Haplografie is een schrijffout waarbij één letter of lettergreep bij opeenvolging van twee gelijke letters of lettergrepen wordt weggelaten ('onmiddellijk' voor 'onmiddellijk'). Een hebraïsme is een woordvorming of uitdrukking die in strijd is met de regels in een taal, wanneer het woord of de uitdrukking te letterlijk is vertaald uit het Hebreeuws. Bijvoorbeeld: 'heilige der heiligen' in plaats van 'Allerheiligste' (binnenste gedeelte van de tempel te Jeruzalem, waarin alleen de hogepriester eenmaal per jaar mocht komen). Een hemistische is een halve versregel, een halve alexandrijn.
8. Een hemistichomythie is een passage in een drama, waarin twee sprekers om beurten telkens een halve regel zeggen. Een hendekasyllabe is een elflettergeregigd vers. De hendiadys is een stijlfiguur waarbij een samengesteld begrip door twee substantieven wordt aangeduid, waarvan er één de betekenis van adjectief heeft, bv. 'zand en heide' voor 'zandige heide'. Een voorbeeld van een heterologische term is: 'anderstalig' is niet anderstalig (en: 'drielettergeregigd' is niet drielettergeregigd). Een heteroniem verschilt alleen qua gevoelswaarde van zijn equivalent. Bijvoorbeeld: 'onderscheid' en 'discriminatie'. Heuristiek is de kunst om door logisch redeneren stap voor stap tot een bepaalde waarheid te komen. De hexameter is een zesvoetig vers, berustend op dactylus (zie elders: grauw is uw hemel en stormig uw strand). Het Oudegyptische schrift bestaat uit hiërogliefen (hiëroglyfen). Het hiragana is het Japans lettergeregigschrift in cursieve vorm. Een hodoniem is een straatnaam, studieobject van de hodonymie. De homiletiek is de leer van de kanselwelsprekendheid.
9. Een homofoon is een woord dat hetzelfde uitgesproken wordt als een ander. Bijvoorbeeld: 'eis' en 'ijs'. Een homograaf is een woord dat hetzelfde gespeld wordt als een ander, maar een andere betekenis heeft. Bijvoorbeeld: 'bommelding' of 'contrastrijker'. Een homoniem is een gelijkkluidend woord met een afwijkende betekenis. Bijvoorbeeld: 'bank' kan duiden op een zitmeubel of een financieel instituut en dit kan alleen blijken uit de context. Een hoofse (van hof!) roman is de middeleeuwse epische literatuur waarin het hofleven van de twaalfde en dertiende eeuw op geïdealiseerde wijze wordt weerspiegeld. Een humoreske is een grappige vertelling. Een voorbeeld van een hypallage is: 'de brand in het hout steken' in plaats van 'het hout in brand steken'. Dit gaat zonder betekenisverandering. Een voorbeeld van een hyperbool (overdrijving) is: 'ik sta al een eeuw te wachten'. Een hypocoristicon is een vleinaam. Hysteron proteron is onder andere het bezigen van begrippen in omgekeerde volgorde: . 'hij ging zitten en ging de woonkamer binnen'.